

- osvity spetsialnosti 072 Finansy, bankivska sprava ta strakhuvannia osvitho-profesiinoi prohramy «Finansy, bankivska sprava ta strakhuvannia». Lutskiy natsionalnyi tekhnichnyi universytet. Lutsk, 2020.
2. Nikolaieva A.M., Ishchuk L.I. Efektyvne vykorystannia biudzhetykh koshtiv u systemi sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv. Ekonomichnyi forum. Nauk. zh-l. 2018. №4. S. 116-121.
3. Departament finansiv Volynskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii. Ofitsiinyiveb-sait URL: <http://www.finance.voladm.gov.ua/articles/id-493/> (data zvernennia: 20.09.2020).
4. Novytska N.V., Khliebniukova I.I., Korotun V.I., Koshchuk T.V. Modernizatsiia systemy kontroliu za obihom tiutiunovykh vyrobiv / zazah. red. Novytskoi N.V. Irpin. Khmelnytskyi, 2020. 120 s.
5. Yak pratsiuie nelegalnyi rynek naftoproduktiv v Ukraini URL: <https://mind.ua/publications/20194305-yak-pracyue-nelegalnij-rinok-naftoproduktiv-v-ukrayini/> (data zvernennia: 10.11.2020).
6. Subochev O. Rynek alkoholnoi produktsii URL: <https://rating.zone/rynok-alkoholnoi-produktsii/> (data zvernennia: 10.11.2020).

Дата подання публікації 13.12.2020 р.

**УДК 332.133:339.3**

Ковальська Л.Л., д.е.н., проф.,  
завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та  
біржової діяльності

D.Sc. (Economics), Professor, Head of Department,  
Professor of the Department of Entrepreneurship, Trade and Exchange Activities,  
<https://orcid.org/0000-0003-2924-9857>

Голодюк Г.І., к.т.н., доцент  
кафедри товарознавства та експертизи в митній справі  
Galina Golodyuk, Docent Department of Commodity Science and Expertise in Customs  
<https://orcid.org/0000-0002-9740-5498>

Кривов'язюк Б.І.  
Kryvovyazyuk B.

## **АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА РЕГІОНІВ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ**

*Луцький національний технічний університет*

У статті проведено аналітичне дослідження розвитку підприємництва в сфері торгівлі. Проаналізовано передумови забезпечення розвитку підприємництва в сфері торгівлі. Зокрема, такі показники як кількість підприємств за видами економічної діяльності; кількість підприємств, які здійснювали діяльність із роздрібною торгівлю за видами економічної діяльності; кількість об'єктів торгівлі (загалом, у містах та селищах міського типу, у сільській місцевості); торгова мережа об'єктів роздрібною торгівлі (в розрізі магазинів, аптек та автозаправних станцій); забезпеченість об'єктами роздрібною торгівлі (всього, магазинами, торговою площею). Здійснено аналіз результатів розвитку підприємництва в сфері торгівлі. У даному напрямі проаналізовано такі показники як оборот роздрібною торгівлі; роздрібний товарооборот підприємств роздрібною торгівлі за видами економічної діяльності; індекси фізичного обсягу роздрібною товарообороту підприємств роздрібною торгівлі. Проведено комплексну оцінку розвитку підприємництва регіонів держави в сфері торгівлі. Здійснено групування регіонів держави за рівнем передумов, результатів та розвитку підприємництва в сфері торгівлі. Аналітичні дослідження показали, що найвищий рівень розвитку підприємництва у сфері торгівлі спостерігається у м. Києві. До групи регіонів із середнім рівнем розвитку підприємництва в сфері торгівлі віднесено Донецьку, Київську, Львівську, Одеську, Харківську області. Такі регіони держави як Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області потрапили до групи із низьким рівнем розвитку підприємництва в сфері торгівлі. Узагальнено висновки, що спостерігається група регіонів, які володіють потенційними

можливостями та передумовами щодо забезпечення високого рівня розвитку підприємництва в сфері торгівлі та водночас, мають невисокі показники результативності, що вказує на необхідність прийняття обґрунтованих рішень по підвищенню ефективності їх використання.

*Ключові слова: регіон, підприємництво, торгівля, роздрібна торгівля, роздрібна торговельна мережа, аналіз, оцінка, передумови, результати.*

## **ANALYTICAL STUDY OF THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN THE REGIONS OF THE STATE IN THE FIELD OF TRADE**

*Луцький національний технічний університет*

The article provides an analytical study of the development of entrepreneurship in the field of trade. The prerequisites for ensuring the development of entrepreneurship in the field of trade are analysed. In particular, such indicators as the number of enterprises by type of economic activity; the number of enterprises that carried out retail trade activities by type of economic activity; the number of trade objects (in general, in cities and urban-type settlements, in rural areas); the retail network of retail trade objects (by stores, pharmacies and gas stations); availability of retail facilities (total, shops, retail space) were analysed. The analysis of the results of entrepreneurship development in the field of trade is carried out. In this direction, such indicators as retail trade turnover; retail trade turnover of retail trade enterprises by type of economic activity; indices of the physical volume of retail trade turnover of retail trade enterprises are analysed. A comprehensive assessment of the development of entrepreneurship in the regions of the state in the field of trade was carried out. The regions of the state are grouped according to the level of prerequisites, results and development of entrepreneurship in the field of trade. Analytical studies have shown that the highest level of entrepreneurship development in the field of trade is observed in Kyiv. The group of regions with an average level of entrepreneurship development in the field of trade includes Donetsk, Kyiv, Lviv, Odesa, and Kharkiv regions. Such regions of the state as Vinnytsia, Volyn, Dnipropetrovsk, Zhytomyr, Zakarpattia, Zaporizhia, Ivano-Frankivsk, Kirovohrad, Luhansk, Mykolaiv, Poltava, Rivne, Sumy, Kherson, Khmelnytsky, Cherkasy, Chernivtsi, Chernihiv regions were included in the group with a low level of entrepreneurship development in the field of trade. Generalized conclusions were made that there is a group of regions that have potential opportunities and prerequisites for ensuring a high level of business development in the field of trade and at the same time have low performance indicators, which indicates the need to make informed decisions to improve the efficiency of their use.

*Key words: region, entrepreneurship, trade, retail trade, retail trade network, analysis, evaluation, background, results*

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.** Підприємництво в сфері торгівлі є динамічним процесом, який залежить від багатьох умов та чинників. З іншої сторони, підприємництво в сфері торгівлі визначає особливості розвитку регіональної та національної економік, вектори їх стратегічної орієнтації та рівень конкурентоспроможності. Тому, важливим є дослідження особливостей розвитку підприємництва в сфері торгівлі, визначення проблем у його забезпеченні, а також напрямів подальшого функціонування. Це вимагає проведених відповідних аналітичних досліджень розвитку підприємництва регіонів держави в сфері торгівлі, оцінки тенденцій у ретроспективному та поточному періодах.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.** У напрацюваннях науковців ведуться дискусії з приводу розвитку підприємництва в сфері торгівлі. Одні науковці акцентують увагу на розвитку підприємництва як такого (Васільєва Л. [1], Власова Н. [2], Сизоненко В. [3]), інші ж науковці основну свою увагу зосереджують на розвитку торговельних відносин (Андросова Т. [4], Бурак І. [5], Власова Н. [6]); ще інші науковці пробують об'єднати ці два поняття і розглядають особливості розвитку комерційного підприємництва (Панкратов Ф. [7], Саблук О. [8]) та його вплив на економіку регіону та країни в цілому. Проте, і досі залишаються актуальними питання забезпечення розвитку підприємництва в сфері торгівлі та виявлення регіональних особливостей його здійснення.

**Цілі статті.** Метою дослідження є здійснення аналітичних досліджень розвитку підприємництва регіонів держави в сфері торгівлі.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** Аналіз та оцінку розвитку підприємництва регіонів держави в сфері торгівлі пропонуємо проводити у двох напрямках: аналіз та оцінка передумов забезпечення розвитку підприємництва в сфері торгівлі; аналіз та оцінка результатів розвитку підприємництва в сфері торгівлі.

Аналіз та оцінка передумов забезпечення розвитку підприємництва регіонів держави в сфері торгівлі передбачає аналіз таких показників як: кількість підприємств за видами економічної діяльності; кількість підприємств, які здійснювали діяльність із роздрібною торгівлі за видами економічної діяльності; кількість об'єктів торгівлі (загалом, у містах та селищах міського типу, у сільській місцевості); торгова мережа об'єктів роздрібною торгівлі (в розрізі магазинів, аптек та автозаправних станцій); забезпеченість об'єктами роздрібною торгівлі (всього, магазинами, торговою площею).

Проаналізуємо ці показники. Найбільша кількість суб'єктів господарювання, які займалися підприємництвом припадає на такі регіони як Дніпропетровська (698 од.), Львівська (1066 од.), Харківська (699 од.), Вінницька (649 од.), Київська (830 од.) області, м. Київ (1036 од.). Натомість, найменше суб'єктів підприємницької діяльності зареєстровано у Луганській (155 од.), Рівненській (257 од.), Миколаївській (268 од.), Чернівецькій (201 од.) областях. Із усієї сукупності підприємств, що здійснюють підприємницьку діяльність, найбільша частка підприємств оптової та роздрібною торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт припадає на такі регіони як Волинська (14,2%), Дніпропетровська (11,2%), Закарпатська (10,2%), Полтавська (10,4%), Херсонська (10,1%) області, м. Київ (9,6%).

Водночас, слід зауважити, що великий відсоток підприємств припадає на інші види роздрібною торгівлі, де частка по регіонах держави коливається в межах 40%-70%. Найбільший відсоток припадає на Чернівецьку область (73,7% від загальної кількості підприємств), Чернігівську область (73,7% від загальної кількості підприємств), Київську область (74,6%).

В цілому, в Україні 889 одиниць здійснювали діяльність, пов'язану із оптовою та роздрібною торгівлею автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт, що складає 7,4% від усієї сукупності підприємств. Оптовою торгівлею, крім автотранспортних засобів займалися 981 підприємство, що становить 8,1% від загальної кількості підприємств. Найбільше суб'єктів підприємництва припадає на роздрібну торгівлю, зокрема це 7789 підприємств, що становить 64,6% від загальної кількості усіх підприємств.

Найбільша частка підприємств торгівлі припадає на міста та селища міського типу, що становить більш як 60% від загальної кількості підприємств, що займаються торгівлею. Із загальної сукупності підприємств торгівлі 32662 одиниць припадало на магазини, що становить 83%. Торгова площа магазинів становила 7031 тис. м<sup>2</sup>. Таким чином, забезпеченість населення у розрахунку на 10000 осіб торговою площею магазинів становила на 1 січня 2018 року 1659 м<sup>2</sup>.

Зупинимось більш детально на аналіз та оцінці кількості об'єктів роздрібною торгівлі у регіональному розрізі за період 2014–2018 років (табл. 1). Аналізуючи та оцінюючи динаміку кількості об'єктів роздрібною торгівлі, слід відмітити негативну динаміку щодо їх приросту за період 2014–2018 років. В цілому, по Україні у 2014 році було 49607 одиниць-торговельних об'єктів, у 2018 році вже стало 39305 об'єктів роздрібною торгівлі. При чому, за цей же період у містах та селищах міського типу кількість об'єктів знизилась на 6867 одиниць, а у сільській місцевості на 3435 одиниць.

У регіональному розрізі найбільша кількість об'єктів роздрібною торгівлі спостерігалась у Дніпропетровській (3073 од. у 2018 році), Київській (2539 од. у 2018 році), Львівській (3098 од. у 2018 році), Одеській (2286 од. у 2018 році), Харківській (3228 од. у 2018 році) областях та м. Києві (3983 од. у 2018 році).

Таблиця 1. Кількість об'єктів роздрібно́ї торгівлі регіонів держави за період 2014–2018 років

	Усього					У містах та селищах міського типу					У сільській місцевості				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Україна	49607	49587	49326	42546	39305	38743	39268	39391	23400	31876	10864	10319	9935	19146	7429
Вінницька	1969	1945	1921	1765	1650	951	1012	1062	618	930	1018	933	859	1147	720
Волинська	1419	1356	1324	1134	983	963	959	969	714	715	456	397	355	420	268
Дніпропетровська	3637	3686	3729	3341	3073	3244	3345	3405	2506	2841	393	341	324	835	232
Донецька	1981	1692	1603	1409	1328	1789	1529	1469	546	1225	192	163	134	863	103
Житомирська	1662	1633	1616	1450	1284	1128	1148	1171	522	945	534	485	445	928	339
Закарпатська	1242	1286	1245	1087	927	723	798	793	478	650	519	488	452	609	277
Запорізька	2241	2242	2198	1879	1628	1881	1926	1880	1259	1422	360	316	318	620	206
Івано-Франківська	1460	1430	1391	1154	922	1035	1049	1039	519	705	425	381	352	635	217
Київська	2757	2916	2928	2790	2539	1712	1822	1768	1562	1531	1045	1094	1160	1228	1008
Кіровоградська	1439	1478	1494	1354	1118	1071	1124	1144	515	830	368	354	350	839	288
Луганська	566	514	519	498	442	473	443	449	324	380	93	71	70	174	62
Львівська	3781	3848	3865	3576	3098	3137	3238	3253	2324	2623	644	610	612	1252	475
Миколаївська	1358	1351	1428	1389	1154	1060	1059	1135	778	910	298	292	293	611	244
Одеська	3038	3010	3032	2769	2286	2627	2609	2662	1274	2020	411	401	370	1495	266
Полтавська	1891	1889	1916	1765	1575	1323	1352	1398	865	1171	568	537	518	900	404
Рівненська	1475	1460	1469	1356	1192	862	869	884	732	808	613	591	585	624	384
Сумська	1237	1209	1143	1098	914	923	896	864	714	739	314	313	279	384	175
Тернопільська	1067	1133	1102	1032	801	658	739	735	402	538	409	394	367	630	263
Харківська	3589	3653	3710	3541	3228	3368	3434	3485	2302	3064	221	219	225	1239	164
Херсонська	1301	1348	1344	1293	1031	1036	1087	1111	724	849	265	261	233	569	182
Хмельницька	1769	1782	1819	1658	1334	1215	1253	1297	746	957	554	529	522	912	377
Черкаська	1569	1524	1519	1482	1065	1133	1111	1115	815	833	436	413	404	667	232
Чернівецька	869	891	886	764	621	628	637	635	435	448	241	254	251	329	173
Чернігівська	1440	1461	1417	1270	1129	953	979	960	699	759	487	482	457	572	370
м. Київ	4850	4850	4708	4361	3983	4850	4850	4708	2442	3983	-	-	-	1919	-

Натомість, найменше їх було у Волинській (983 од. у 2018 році), Закарпатській (927 од. у 2018 році), Івано-Франківській (922 од. у 2018 році), Луганській (442 од. у 2018 році), Сумській (913 од. у 2018 році), Тернопільській (801 од. у 2018 році), Чернівецькій (621 од. у 2018 році) областях.

Аналізуючи темп росту (приросту) кількості об'єктів роздрібної торгівлі регіонів держави за період 2014–2018 років (рис. 1), слід зауважити, що в усіх регіонах без винятку відбулося скорочення кількості об'єктів роздрібної торгівлі за аналізований період. Найбільше скорочення відбулося у таких регіонах як Волинській (на 30,7%), Донецькій (на 33%), Івано-Франківській (на 36,8%), Черкаській областях (на 32,1%). Найменше скорочення кількості об'єктів роздрібної торгівлі спостерігалось у Київській (7,9%), Харківській (10,1%) областях.

Проаналізуємо забезпеченість населення об'єктами роздрібної торгівлі (табл. 2). Аналізуючи динаміку, можемо спостерігати зниження рівня забезпеченості населення об'єктами роздрібної торгівлі, зокрема щодо кількості об'єктів торгівлі та торговельної площі на 10000 осіб населення. Найбільший рівень забезпеченості населення об'єктами торгівлі у регіональному вимірі припадає на Київську область (15 об'єктів всього, з них 12 магазинів), м. Київ (14 об'єктів всього, з них 12 магазинів), Кіровоградська, Львівська, Харківська області, на які припадало по 12 об'єктів роздрібної торгівлі. Регіонами-аутсайдерами у 2018 році по забезпеченню населення об'єктами роздрібної торгівлі є Донецька (3 од.), Закарпатська (7 од.), Запорізька (9 од.), Івано-Франківська (7 од.), Луганська (2 од.), Чернівецька (8 од.) області. Найменша забезпеченість магазинами спостерігається у Донецькій (3 од.), Луганській (2 од.), Чернівецькій (6 од.) областях.

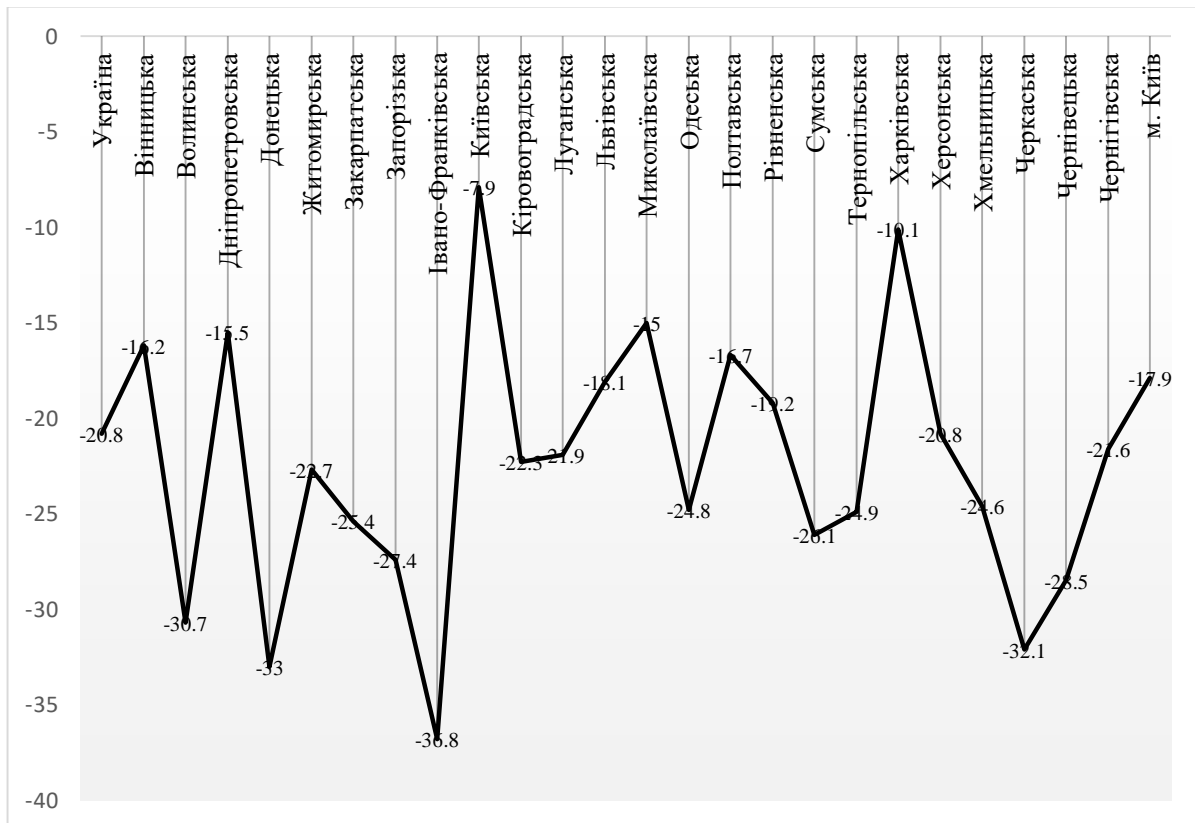


Рис. 1. Схематичне відображення темпів росту (приросту) кількості об'єктів роздрібної торгівлі регіонів держави за період 2014–2018 років

Таблиця 2. Забезпеченість населення об'єктами роздрібної торгівлі

Регіони	Об'єктами торгівлі (магазинами, кіосками, автозаправними станціями)					З них магазинами					Торговою площею магазинів, м <sup>2</sup>				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Україна	12	12	12	10	9	9	9	9	9	8	1806	1805	1808	1812	1659
Вінницька	12	12	12	11	11	10	10	10	10	9	1254	1303	1318	1324	1299
Волинська	14	13	13	11	9	11	10	10	10	9	1531	1562	1538	1540	1387
Дніпропетровська	11	11	12	10	10	9	9	9	9	8	2205	2232	2171	2170	1969
Донецька	5	4	4	3	3	4	3	3	3	3	1020	590	547	550	468
Житомирська	13	13	13	12	10	11	11	10	11	9	1283	1288	1319	1324	1239
Закарпатська	10	10	10	9	7	8	8	7	7	6	1411	1446	1466	1466	1360
Запорізька	13	13	13	11	9	10	10	10	10	8	1779	1943	1857	1865	1658
Івано-Франківська	11	10	10	8	7	8	8	8	8	6	1219	1204	1216	1217	1121
Київська	16	17	17	16	15	12	13	13	13	12	2438	2602	2747	2732	2647
Кіровоградська	15	15	15	14	12	12	12	12	12	11	1407	1412	1461	1469	1344
Луганська	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	330	241	242	244	268
Львівська	15	15	15	14	12	12	12	12	12	11	1725	1808	1842	1844	1670
Миколаївська	12	12	12	12	10	8	8	9	9	7	1798	1874	1804	1811	1574
Одеська	13	13	13	12	10	10	10	10	10	8	2439	2615	2670	2672	2607
Полтавська	13	13	13	12	11	10	11	11	11	9	1665	1636	1651	1659	1399
Рівненська	13	13	13	12	10	10	10	10	10	9	1728	1536	1542	1544	1382
Сумська	11	11	10	10	8	9	9	9	9	7	1524	1502	1454	1461	1396
Тернопільська	10	11	10	10	8	8	8	8	8	6	1021	1052	1102	1106	926
Харківська	13	13	14	13	12	8	9	9	9	8	2092	2128	2158	2160	2002
Херсонська	12	13	13	12	10	10	10	10	10	8	1960	1983	1978	1986	1724
Хмельницька	14	14	14	13	10	11	11	11	12	9	1631	1639	1687	1694	1500
Черкаська	13	12	12	12	9	9	9	9	9	7	1420	1323	1284	1290	1127
Чернівецька	10	10	10	8	7	7	8	7	7	6	1191	1223	1309	1310	1119
Чернігівська	14	14	14	12	11	11	11	11	11	10	1527	1645	1602	1612	1434
м. Київ	17	17	16	15	14	13	13	13	13	12	4784	4945	4888	4881	4452

Найбільше торговельної площі на 10 тис. осіб населення у 2018 році припадало на Київську (2647 м<sup>2</sup>), Одеську (2607 м<sup>2</sup>), Харківську області (2002 м<sup>2</sup>) та м. Київ (4452 м<sup>2</sup>).

Слід зауважити, що зниження рівня забезпеченості об'єктів роздрібною торгівлі характеризує негативні аспекти розвитку підприємництва у сфері торгівлі.

Аналіз та оцінку результатів розвитку підприємництва регіонів держави в сфері торгівлі проведемо за наступною системою показників:

- оборот роздрібною торгівлі;
- роздрібний товарооборот підприємств роздрібною торгівлі за видами економічної діяльності;
- індекси фізичного обсягу роздрібного товарообороту підприємств роздрібною торгівлі.

Таблиця 3 – Оборот роздрібною торгівлі, млн грн

Регіони	Роки					Відхилення, 2014/2018 рр.	
	2014	2015	2016	2017	2018	+,-	%
Україна	901924	1031679	1175319	815344,3	930629,2	28705,2	3,2
Автономна Республіка Крим	-	-	-	-	-	-	-
Вінницька	29264	34509	38400	21049,1	25658,4	-3605,6	-12,3
Волинська	21476	27154	28827	15256,9	16334,0	-5142	-23,9
Дніпропетровська	80419	94928	106421	72542,1	85302,9	4883,9	6,1
Донецька	64698	34575	36724	22782,8	29153,3	-35544,7	-54,9
Житомирська	23250	28459	31483	20342,8	23592,9	342,9	1,5
Закарпатська	20213	24788	27320	18624,5	21897,1	1684,1	8,3
Запорізька	41932	48177	55443	36151,3	38638,3	-3293,7	-7,9
Івано-Франківська	27419	33806	37657	19258,2	22299,5	-5119,5	-18,7
Київська	43575	55042	61998	54971,4	64917,4	21342,4	49,0
Кіровоградська	18022	21987	25618	15374,7	16622,5	-1399,5	-7,8
Луганська	19750	8180	9127	5866,5	8236,8	-11513,2	-58,3
Львівська	45752	57520	68369	51437,4	57825,1	12073,1	26,4
Миколаївська	23448	27532	32117	19666,8	22555,1	-892,9	-3,8
Одеська	60670	72630	86054	61807,1	69196,7	8526,7	14,1
Полтавська	26399	30567	35673	25679,5	30928,8	4529,8	17,2
Рівненська	19652	23460	25648	14927,8	17360,0	-2292	-11,7
Сумська	19190	22872	26283	16237,5	19464,9	274,9	1,4
Тернопільська	16737	20260	22494	11651,0	13082,8	-3654,2	-21,8
Харківська	71733	84056	95904	65016,7	72517,7	784,7	1,1
Херсонська	21208	26351	29760	19109,8	21738,7	530,7	2,5
Хмельницька	22286	26030	29825	20174,0	20565,9	-1720,1	-7,7
Черкаська	23994	27926	30812	19880,5	22495,4	-1498,6	-6,2
Чернівецька	14637	17475	18989	13553,5	15170,4	533,4	3,6
Чернігівська	18422	21700	24745	15921,3	17973,2	-448,8	-2,4
Київ	127778	161695	189628	158061,1	177101,4	49323,4	38,6
Севастополь	-	-	-	-	-	-	-

Першочергово проведемо аналіз та оцінку обороту роздрібної торгівлі в розрізі регіонів держави (табл. 3). Результати таблиці свідчать, що у цілому по Україні спостерігається позитивна динаміка зростання обороту роздрібної торгівлі, де значення цього показника зросло на 28705,2 млн грн (або на 3,2%)

Найбільший ріст відбувся у Дніпропетровській області – на 4883,9 млн грн (або на 6,1%), Закарпатській області – на 1684,1 млн грн (або на 8,3%), Київській області – на 21342,4 млн грн (або на 49%), Львівській області – на 12073,1 млн грн (або на 26,4%), Одеській області – на 8526,7 млн грн (або на 14,1%), Полтавській області – на 4529,8 млн грн (або на 17,2%), м. Києві – на 49323,4 млн грн (або на 38,6%).

Водночас, найбільше скорочення обороту роздрібної торгівлі відбулося у таких регіонах як: Донецькій області – на 35544,7 млн грн (або на 54,9%), Волинській області – на 5142 млн грн (або на 23,9%), Луганській області – на 11513,2 млн грн (або на 58,3%), Тернопільській області – на 3654,2 млн грн (або на 21,8%).

Практично стійкою залишилась динаміка для Житомирської, Миколаївської, Сумської, Харківської та Херсонської областей.

Основними видами економічної діяльності в сфері роздрібної торгівлі є оптова та роздрібна торгівля автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт а також роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами.

Аналізуючи оптову та роздрібну торгівлю автотранспортними засобами та мотоциклами, слід зауважити позитивну динаміку зростання товарообороту протягом аналізованого періоду. В цілому, по Україні товарооборот даного виду економічної діяльності у 2014 році склав 29320 млн грн, у 2018 році значення цього показника зросло на 188054 млн грн і склало 48125,4 млн грн. У регіональному розрізі негативний приріст роздрібногo товарообороту підприємств торгівлі спостерігається у Донецькій області (31,6%), Луганській області (42,1%) (рис. 2).

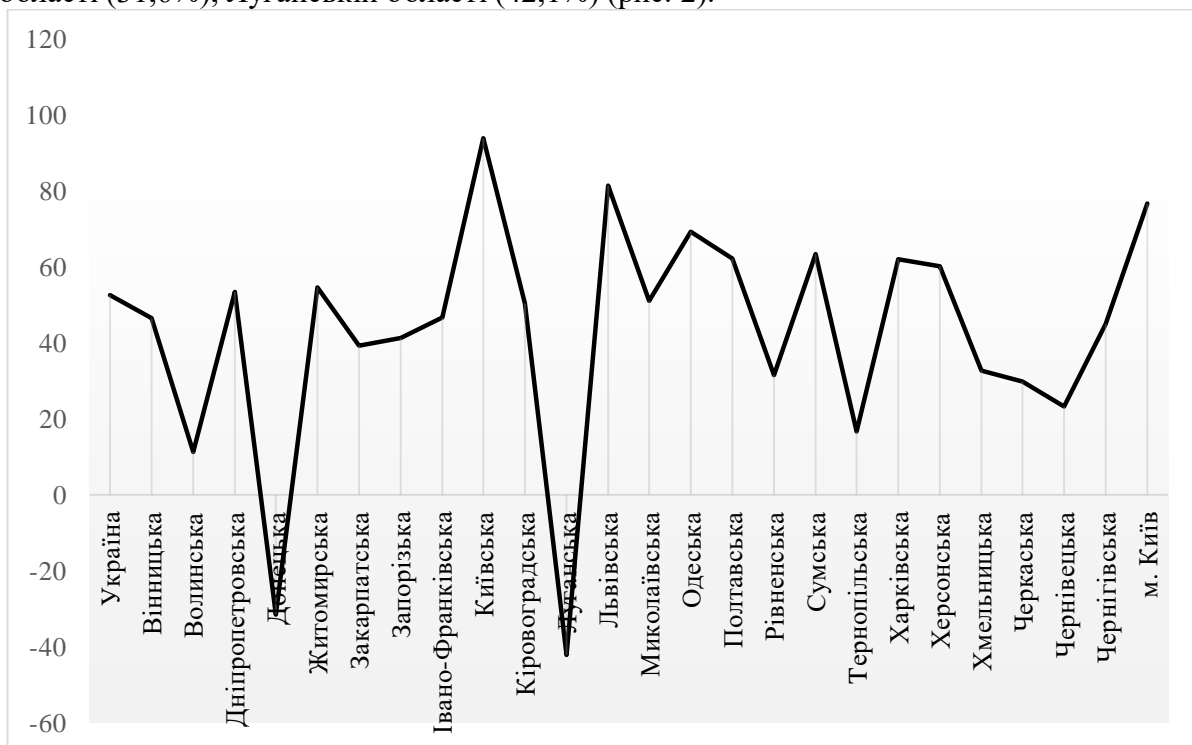


Рис. 2. Схематичне відображення росту (приросту) роздрібногo товарообороту підприємств торгівлі регіонів держави у 2018 році

У решта регіонах держави спостерігається позитивний приріст роздрібного товарообороту підприємств торгівлі. Слід зауважити, що найбільший приріст за аналізований період спостерігався у Дніпропетровській області (53,4%), Житомирській області (54,5%), Київській області (93,8%), Львівській області (81,4%), Одеській області (69,2%), Полтавській області (62,1%), Сумській області (63,4%), м. Києві (76,7%).

Найвищі індекси спостерігаються у Дніпропетровській, Житомирській, Івано-Франківській, Луганській областях. Слід також зауважити, що у 2014 та 2015 роках спостерігалися відносно невисокі індекси фізичного обсягу роздрібного товарообороту підприємств роздрібною торгівлі. Починаючи із 2016 року можна вже побачити їх зростання у порівнянні із минулим періодом дослідження.

Комплексна оцінка рівня розвитку підприємництва регіонів держави у сфері торгівлі передбачає використання методу стандартизації показників як інструменту зведення різнопланових показників у єдиний інтегральний індекс. Визначення рівня розвитку підприємництва регіонів держави у сфері торгівлі передбачає розрахунок інтегрального індексу передумов розвитку підприємництва регіонів держави у сфері бізнесу та розрахунок інтегрального індексу результатів розвитку підприємництва регіонів держави у сфері бізнесу. Розрахунок інтегрального індексу передумов розвитку підприємництва регіонів держави у сфері торгівлі за період 2014–2018 років наведено у таблиці 4. Схематичне відображення інтегрального індексу передумов розвитку підприємництва регіонів держави у сфері торгівлі у 2018 році наведено на рисунку 3.

Таблиця 4. – Інтегральний індекс передумов розвитку підприємництва регіонів держави у сфері торгівлі за період 2014–2018 років

Регіони	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.
Вінницька	0,597	0,534	0,527	0,505	0,532
Волинська	0,422	0,448	0,448	0,432	0,399
Дніпропетровська	0,554	0,592	0,614	0,672	0,590
Донецька	0,278	0,233	0,227	0,257	0,219
Житомирська	0,452	0,481	0,471	0,491	0,440
Закарпатська	0,385	0,395	0,381	0,367	0,329
Запорізька	0,447	0,513	0,517	0,526	0,442
Івано-Франківська	0,366	0,384	0,385	0,368	0,313
Київська	0,726	0,751	0,770	0,758	0,781
Кіровоградська	0,407	0,492	0,504	0,519	0,475
Луганська	0,103	0,097	0,099	0,112	0,106
Львівська	0,657	0,698	0,713	0,776	0,676
Миколаївська	0,343	0,411	0,435	0,470	0,402
Одеська	0,539	0,598	0,609	0,675	0,552
Полтавська	0,478	0,517	0,524	0,536	0,490
Рівненська	0,464	0,477	0,484	0,470	0,443
Сумська	0,343	0,394	0,380	0,400	0,343
Тернопільська	0,328	0,370	0,362	0,373	0,313
Харківська	0,485	0,591	0,622	0,734	0,619
Херсонська	0,361	0,446	0,451	0,478	0,403
Хмельницька	0,477	0,518	0,530	0,550	0,458
Черкаська	0,397	0,431	0,435	0,463	0,364
Чернівецька	0,260	0,333	0,328	0,311	0,282
Чернігівська	0,432	0,491	0,491	0,475	0,464
Київ	0,667	0,833	0,833	1,000	0,833

Як бачимо у 2018 році найвищий рівень передумов розвитку підприємництва у сфері торгівлі спостерігався у м. Києві, Київській та Львівській областях. Натомість, найнижчий рівень за цей же період був у Донецькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Луганській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Чернівецькій областях. Слід зауважити, що динаміка даних показників дещо різнилася за аналізований період, що дозволило згрупувати регіони за рівнем передумов розвитку підприємництва у сфері торгівлі. Таким чином, було виділено три групи регіонів: регіони із низьким рівнем передумов до розвитку підприємництва в сфері торгівлі; регіони зі середнім рівнем передумов до розвитку підприємництва в сфері торгівлі та регіони із високим рівнем передумов до розвитку підприємництва в сфері торгівлі. Якщо, у 2014 році до регіонів із низьким рівнем передумов щодо розвитку підприємництва в сфері торгівлі потрапили такі як Донецька, Луганська, Чернівецька області, то у 2018 році перелік даної групи був значно ширшим, зокрема у цю групу регіонів потрапили додатково Закарпатська, Івано-Франківська, Сумська, Тернопільська, Харківська області.



Рис. 3. Схематичне відображення інтегрального індексу передумов розвитку підприємництва регіонів держави у сфері торгівлі у 2018 році

Це вказує на негативні моменти щодо розвитку підприємництва в сфері торгівлі на зазначених територіях та про погіршення підприємницького середовища у цілому. Водночас, зазнала змін і група регіонів, які були віднесені до високого рівня передумов.

Якщо у 2014 році було п'ять регіонів із високим рівнем передумов розвитку підприємництва в сфері торгівлі (Вінницька, Київська, Львівська, Харківська, м. Київ), то у 2018 році їх кількість склала три (Київська, Львівська, м. Київ). Це теж вказує на зниження підприємницького потенціалу територій. Решта регіонів держави мали середній рівень передумов розвитку підприємництва в сфері торгівлі.

Аналіз та оцінку результатів розвитку підприємництва в сфері торгівлі проведемо за наступною системою показників: оборот роздрібної торгівлі; роздрібний товарооборот підприємств роздрібної торгівлі за видами економічної діяльності; індекси фізичного обсягу роздрібногo товарообороту підприємств роздрібної торгівлі.

Розрахунок інтегрального індексу результатів розвитку підприємництва регіонів держави у сфері торгівлі за період 2014-2018 років наведено у таблиці 5. Схематичне відображення інтегрального індексу результатів розвитку підприємництва регіонів держави у сфері торгівлі у 2018 році наведено на рисунку 4.

Отримані результати розрахунків показують, що найвищий рівень результатів розвитку підприємництва в сфері торгівлі мають такі регіони як м. Київ, Київська та Харківська області. Слід зауважити, що рівень результатів розвитку підприємництва в сфері торгівлі за аналізований період 2014–2018 років по регіонах держави залишився практично незмінним. Це підтверджують дані щодо групування регіонів держави за рівнем результатів розвитку підприємництва у сфері торгівлі.

Таблиця 5. – Інтегральний індекс результатів розвитку підприємництва регіонів держави у сфері торгівлі за період 2014–2018 років

Регіони	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.
Вінницька	0,342	0,290	0,292	0,270	0,270
Волинська	0,343	0,326	0,275	0,205	0,219
Дніпропетровська	0,593	0,537	0,525	0,508	0,518
Донецька	0,405	0,191	0,270	0,266	0,270
Житомирська	0,327	0,268	0,264	0,263	0,257
Закарпатська	0,329	0,289	0,267	0,269	0,251
Запорізька	0,401	0,338	0,353	0,329	0,315
Івано-Франківська	0,338	0,269	0,269	0,255	0,255
Київська	0,463	0,448	0,451	0,453	0,506
Кіровоградська	0,311	0,244	0,261	0,242	0,220
Луганська	0,178	0,088	0,214	0,194	0,221
Львівська	0,448	0,421	0,427	0,425	0,417
Миколаївська	0,333	0,276	0,292	0,270	0,256
Одеська	0,488	0,475	0,490	0,461	0,442
Полтавська	0,339	0,282	0,296	0,295	0,287
Рівненська	0,326	0,261	0,241	0,228	0,230
Сумська	0,312	0,248	0,256	0,244	0,234
Тернопільська	0,307	0,249	0,237	0,212	0,213
Харківська	0,540	0,482	0,485	0,470	0,459
Херсонська	0,328	0,278	0,283	0,267	0,258
Хмельницька	0,330	0,274	0,280	0,265	0,242
Черкаська	0,321	0,267	0,264	0,254	0,236
Чернівецька	0,306	0,245	0,231	0,230	0,219
Чернігівська	0,311	0,246	0,253	0,242	0,221
Київ	0,980	0,982	0,997	0,991	0,966

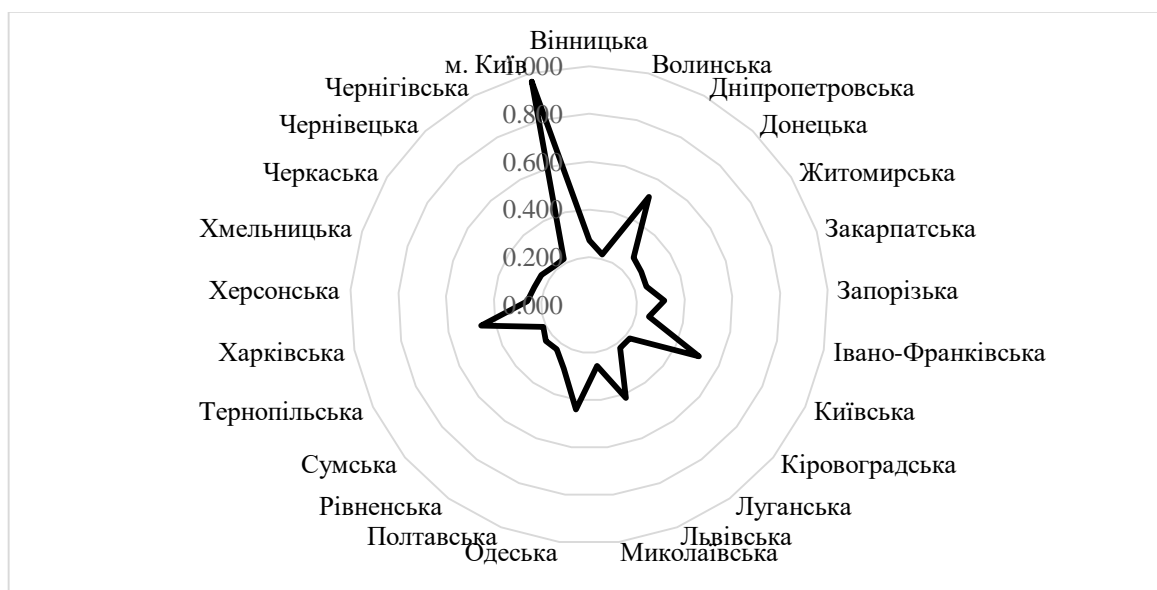


Рис. 4. Схематичне відображення інтегрального індексу результатів розвитку підприємництва регіонів держави у сфері торгівлі у 2018 році

Результати такого групування показують наступне. До регіонів із високим рівнем результатів належить лише м. Київ; до регіонів зі середнім рівнем результатів розвитку підприємництва в сфері торгівлі належать Київська, Харківська області; решта регіонів держави мають низький рівень результатів розвитку підприємництва в сфері торгівлі.

Розраховані інтегральні індекси передумов та результатів розвитку підприємництва в сфері торгівлі дозволили визначити його інтегральний індекс, який наведено у таблиці 6. Схематичне відображення інтегрального індексу розвитку підприємництва регіонів держави в сфері торгівлі у 2018 році наведено на рисунку 5.

Таблиця 6. – Інтегральний індекс розвитку підприємництва регіонів держави у сфері торгівлі за період 2014–2018 років

Регіони	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.
Вінницька	0,470	0,412	0,410	0,388	0,401
Волинська	0,382	0,387	0,362	0,318	0,309
Дніпропетровська	0,573	0,565	0,569	0,590	0,554
Донецька	0,341	0,212	0,248	0,261	0,244
Житомирська	0,389	0,375	0,368	0,377	0,349
Закарпатська	0,357	0,342	0,324	0,318	0,290
Запорізька	0,424	0,425	0,435	0,427	0,379
Івано-Франківська	0,352	0,326	0,327	0,311	0,284
Київська	0,594	0,600	0,611	0,605	0,644
Кіровоградська	0,359	0,368	0,382	0,381	0,347
Луганська	0,140	0,092	0,156	0,153	0,164
Львівська	0,552	0,560	0,570	0,601	0,547
Миколаївська	0,338	0,343	0,363	0,370	0,329
Одеська	0,513	0,537	0,550	0,568	0,497
Полтавська	0,409	0,400	0,410	0,415	0,388
Рівненська	0,395	0,369	0,362	0,349	0,336

Продовження таблиці 6

1	2	3	4	5	6
Сумська	0,328	0,321	0,318	0,322	0,289
Тернопільська	0,318	0,309	0,299	0,293	0,263
Харківська	0,512	0,537	0,553	0,602	0,539
Херсонська	0,344	0,362	0,367	0,372	0,331
Хмельницька	0,403	0,396	0,405	0,407	0,350
Черкаська	0,359	0,349	0,350	0,359	0,300
Чернівецька	0,283	0,289	0,280	0,270	0,250
Чернігівська	0,371	0,369	0,372	0,359	0,342
Київ	0,823	0,908	0,915	0,995	0,900

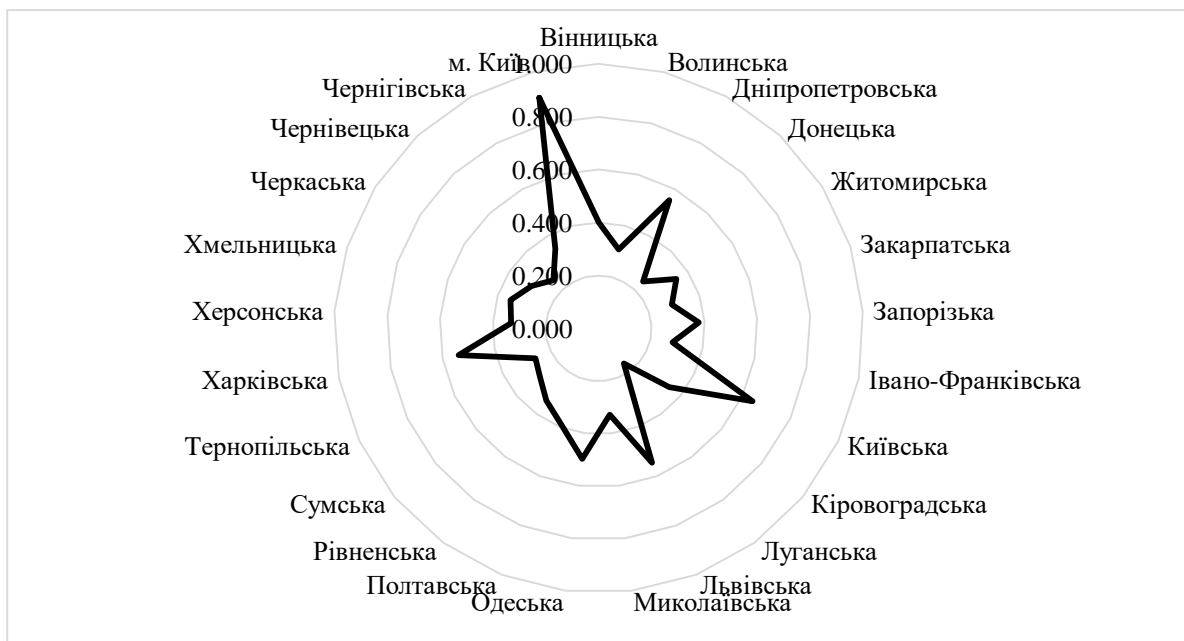


Рис. 5. Схематичне відображення інтегрального індексу розвитку підприємництва регіонів держави в сфері торгівлі у 2018 році

Найвищий рівень розвитку підприємництва у сфері торгівлі спостерігається у м. Києві. Решта регіонів держави розподілилися на середній та низький рівень розвитку підприємництва в сфері торгівлі. Проведене групування за рівнем розвитку підприємництва в сфері торгівлі показує, що незмінним залишився м. Київ. Решта регіонів держави за аналізований період «мігрували» із одного рівня розвитку в інший.

У 2014 році до групи регіонів із середнім рівнем розвитку підприємництва в сфері торгівлі було віднесено Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Київська, Запорізька, Львівська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Харківська Хмельницька області. У 2018 році ситуація значно погіршилася, в результаті чого частина регіонів (Вінницька, Волинська, Житомирська, Запорізька, Полтавська, Рівненська, Хмельницька області) потрапили до групи із низьким рівнем розвитку підприємництва в сфері торгівлі.

Загальну ситуацію щодо рівнів передумов, результатів та розвитку підприємництва регіонів держави в сфері торгівлі можна простежити за даними, наведеними у таблиці 7.

Таблиця 7. – Оцінка рівнів передумов, результатів та розвитку підприємництва регіонів держави в сфері торгівлі у 2018 році

Регіони	Інтегральний індекс передумов			Інтегральний індекс результатів			Інтегральний індекс розвитку		
	н	с	в	н	с	в	н	с	в
Вінницька		+		+			+		
Волинська		+		+			+		
Дніпропетровська		+		+			+		
Донецька	+			+				+	
Житомирська		+		+			+		
Закарпатська	+			+			+		
Запорізька		+		+			+		
Івано-Франківська	+			+			+		
Київська			+		+			+	
Кіровоградська		+		+			+		
Луганська	+			+			+		
Львівська			+	+				+	
Миколаївська		+		+			+		
Одеська		+		+				+	
Полтавська		+		+			+		
Рівненська		+		+			+		
Сумська	+			+			+		
Тернопільська	+			+					
Харківська	+				+			+	
Херсонська		+		+			+		
Хмельницька		+		+			+		
Черкаська		+		+			+		
Чернівецька	+			+			+		
Чернігівська		+		+			+		
Київ			+			+			+

**Висновки.** Як бачимо, простежується неоднозначна ситуація щодо наведених рівнів. Спостерігається група регіонів, які мають низькі передумови розвитку підприємництва в сфері торгівлі, проте характеризуються середнім рівнем результатів та розвитку в цілому (Донецька, Харківська області). Це свідчить про те, що незважаючи на низькі можливості, регіони все ж таки знаходять шляхи максимально ефективного їх використання та забезпечення високих показників результативності торгівлі. Водночас, є регіони, що володіють потенційними можливостями та передумовами та, одночас, мають невисокі показники результативності (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Запорізька, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області). Це свідчить про низький рівень ефективності використання своїх потенційних можливостей та про необхідність прийняття обґрунтованих рішень по підвищенню ефективності їх використання.

#### Список бібліографічного опису

1. Васільєва Л.М. Поняття і сутність підприємництва. *Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету*. 2010. №1. С.175–178.
2. Власова Н.О., Чорна М.В., Беляєва М.В. Економічний механізм регулювання підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі: монографія. Харків: ХДУХТ, 2013. 155с.
3. Сизоненко В. Теорія підприємництва: здобутки і проблеми дослідження. *Економіка України*. 2002. № 9. С. 45–51.
4. Андросова Т.В. Торгівля в ринковій економіці: навч. посібник. Харків: ХДУХТ, 2001. 120 с.
5. Бурак І.О. Концептуальні підходи до визначення сутності та видів торговельної діяльності. *Молодий вчений*. 2016. №3(30).
6. Власова Н.О., Красноусов А.В. Теоретичні аспекти змісту «комерційної діяльності» підприємств торгівлі. *Економіка розвитку*. ХНЕУ. 2005. № 2 (34). С. 66–68.
7. Панкратов Ф.Г., Сербюгіна Т.К. Комерційна справа: навч. посібник. 2-ге вид., випр. Рівне: Вертекс, 2009. 352 с.
8. Саблук О. Суть і принципи комерційного підприємництва і комерційної діяльності. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки*. 2018. № 1 (10).

## References

1. Vasilieva L.M. Poniattia i sutnist pidpriemnytstva. *Visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho ahrarnoho universytetu*. 2010. No.1. p.175-178 [in Ukrainian].
2. Vlasova N.O., Chorna M.V., Bieliaieva M.V. Ekonomichniy mekhanizm rehuliuвання pidpriemnytskoi diialnosti v rozdrubnii torhivli: monohrafiia. Kharkiv:KHDUKHT, 2013. 155 p. [in Ukrainian].
3. Syzonenko V. Teoriia pidpriemnytstva: zdotuky I problem doslidzhennia. *Ekonomika Ukrainy*.2002. No.9 p.45-51 [in Ukrainian].
4. Androsova T.V. Torhivlia v rynkovii ekonomitsi: navch. Posibnyk. Kharkiv: KHDUKHT, 2001. 120 p. [in Ukrainian].
5. Burak I.O. Kontseptualni pidkhody do vyznachennia sutnosti ta vydiv torhovelnoi diialnosti. *Molodyi vchenyi*. 2016. No.3(30). [in Ukrainian].
6. Vlasova N.O., Krasnousov A.V. Teoretychni aspekty zmistu „komertsiinio diialnosti” pidpriemstv torhivli. *Ekonomika rozvytku*. KHNEU. 2005. No.2 (34). P. 66-68.
7. Pankratov F.H., Sierohina T.K. Komertsiina sprava: navchalnyi osibnyk. 2-he vydannia, vypravlene Rivne: Verteks, 2009. 352 p. [in Ukrainian].
8. Sabluk O. Sut i pryntsyipy komertsiinoho pidpriemnytstva i komertsiinoi diialnosti. *Naukovyi visnyk MNU imeni V.O. Sukhomlynskoho. Ekonomichni nauky*. 2018. No.1(10) [in Ukrainian].

Дата подання публікації 25.12.2020 р.

УДК 336.76:338.43

Косінський П.М., доктор філософії  
Асистент кафедри економіки  
Kosinskyi P., PhD  
Assistant of the Department of Economics  
<https://orcid.org/0000-0002-3254-2379>

## ОЦІНКА НЕОБХІДНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДОДАТКОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗНИЖЕННЯ ВИКИДІВ І ВІДХОДІВ ПЕРЕРОБНИХ ВИРОБНИЦТВ У РЕГІОНІ

*Луцький національний технічний університет*

В статті розглядається питання, що стосується застосування додаткових економічних стимулів як засобів впливу на зниження викидів і відходів переробних виробництв регіону, що працюють на місцевій природно-ресурсній сировині. Визначено фактори, які впливають на викиди шкідливих речовин та відходів у навколишнє природне середовище. Узагальнено «основні проблеми функціонування системи стимулювання поглибленої переробки природних ресурсів еколого-економічного характеру. Виявлено, що у Волинській області спостерігається переважно позитивна тенденція до збільшення масштабів поглибленої переробки природної сировини, а також доцільності збільшувати бюджетні видатки на розвиток сільського, лісового та рибного господарства, адже це дасть позитивний соціально-економічний результат. Вивчено й проаналізовано тенденції стосовно зміни обсягів реалізації промислової продукції та зміни обсягів викиду шкідливих речовин і відходів, на основі показників реальних обсягів реалізації продукції підприємств харчової та деревообробної сфери, дослідження яких показало, що за останнє десятиріччя обсяг реалізованої продукції підприємствами деревообробної та харчової сфер промисловості регіону поступово зростає, при чому обсяг відходів та викидів шкідливих речовин, в наслідок їхньої діяльності, поступово зменшувався, що, зрештою, дає можливість говорити про певний розвиток поглибленої переробки природних деревинних ресурсів і сільськогосподарської сировини у Волинській області. Проведено порівняння показників співвідношення обсягів виробництва (реалізації) продукції підприємствами, що переробляють місцеву природно-ресурсну сировину до суми обсягів відходів виробництва й викиду шкідливих речовин в звітному році із середнім зваженим значенням даного показника за період 2010-2018 рр. Таким чином, коли щорічний показник співвідношення обсягів реалізації продукції підприємствами, до сумарного обсягу відходів виробництва й викиду шкідливих речовин більший за середнє зважене значення, то відповідає потреба у залученні додаткових економічних інструментів зниження обсягів забруднюючих речовин, але, якщо даний показник є меншим за середнє зважене значення, то залучення додаткових економічних інструментів зниження викидів і відходів переробних виробництв у регіоні є просто необхідним. У зв'язку з цим, запропоновано використовувати відповідні фінансово-економічні інструменти заохочувального та карального характеру.